

Motion

1981/82:776

Eva Winther m. fl.

Jämställdhet i utbildningsväsendet

Jämställdhet som obligatoriskt ämne i lärarnas grundutbildning

Jämställdhet mellan kvinnor och män har under 1970-talet erkänts som en av de viktigaste samhällsfrågorna. Som en följd av det har vi på olika områden fått handlingsprogram, lagar och avtal som direkt syftar till jämställdhet. Kvinnor och män har i dag i stort sett samma formella rättigheter och skyldigheter.

Trots detta har vi fortfarande långt kvar till reell jämställdhet. Arbetsmarknaden är fortfarande tudelad, kvinnor har högre arbetslöshet än män och om de har ett arbete arbetar de kortare tid, nära hälften av kvinnorna arbetar deltid, många har obekväma arbetstid. Kvinnor har i högre grad låglönejobb, och även om de har samma utbildning som männen halkar de efter i lönehänseende. Kvinnorna har fortfarande huvudansvaret för hem och barn.

Jämställdhetsarbetet måste inriktas på att förändra attityder och få bort fördomar om vad som passar sig för män och för kvinnor. Vi måste förstå och upptäcka alla de osynliga hinder som finns. Då först kan vi förändra.

Här har skolan en nyckelroll. Läroplanen för grundskolan betonar också jämställdhet mellan könen som ett av skolans viktigaste mål. SÖ:s jämställdhetsprogram för skolan, Ett friare val, syftar till att ge impulser för det lokala arbetet ute på skolorna. Skollagen talar om skolstyrelsens ansvar för jämställdhet, och skolförordningen kommer med tillägg som handlar om skolledarens förpliktelser på den egna skolan. SSA-rådet har direktiv att verka för jämställdhet.

Det borde då vara självklart att lärarna redan i sin grundutbildning obligatoriskt får kunskaper i könsrollsfrågor och hjälp att bearbeta attityder och fördomar på dessa områden. Annars blir lätt läroplanens riktlinjer för jämställdhetsarbetet i skolan en död bokstav.

Det sägs också i proposition 1981/82:100 bil. 12, att "skolans skyldighet att verka för jämställdhet förutsätter att dess personal får kunskaper och hjälp att bearbeta attityder till kvinnligt och manligt". Och därför *skall* jämställdhetsfrågorna ingå i fortbildningen för lokalt utvecklingsarbete i grundskolan.

Vi föreslår därför att allmän jämställdhetsutbildning obligatoriskt skall ingå i den kommande lärarutbildningen. Utan goda kunskaper om hur kvinnorollen och mansrollen formats genom tiderna och i olika kulturer och kunskap om hur ojämställdheten ser ut i dag, är det svårt att nå den

medvetenhet som leder till att aktivt arbeta för jämställdhet.

Det är givet att också lärarutbildare och fortbildningskonsulenter måste ha metod- och faktakunskaper för att grund-, vidare- och fortbildning av lärare skall fungera. Särskilda jämställdhetsseminarier och ämnesinriktade seminarier måste anordnas för lärarutbildare. Tvärvetenskaplig könsrollskurs för högskolan bör räknas som merit vid tillsättning av tjänst som lärarutbildare.

Skolans läroplan har under 1970-talet angivit skolans ansvar för jämställdhet och i den nya läroplanen Lgr 80 betonas detta ansvar ytterligare. Trots detta har skolan i verkligheten bidragit till att bevara det traditionella könsrollsmönstret. Det finns nämligen en "dold läroplan" som bl. a. består av den sneda könsfördelningen hos skolpersonalen och av traditionella attityder och värderingar till kvinnligt och manligt i läromedel och undervisning. Över 90 % av rektorerna är män, över 90 % av lågstadielärarna är kvinnor.

Det är av flera skäl viktigt att minska den sneda fördelningen av kvinnor och män i yrken som innebär kontakt med barn. Barn behöver manliga förebilder för sin identitetsutveckling. En ökad andel män som arbetar med barn i förskola och på lågstadium markerar att män har samma ansvar för barn som kvinnor.

Aktiva informations- och rekryteringsåtgärder måste sättas in för att minska den snedfördelning som nu råder.

Om LUT:s förslag (SOU 1978:86) om delvis gemensam utbildning för alla lärare i grundskolan och lika lång utbildningstid för alla genomförs, kan det kanske bidra till att ändra personalstrukturen och minska hierarkien. Om den föreslagna specialiseringen i grundskolelärnarnas utbildning genomförs, borde målsättningen minst 30 % manliga elever, fastställas för specialiseringsundervisning inriktad mot lärartjänst till lägre årskurser.

Fler kvinnor som skolledare

Fördelningen mellan kvinnor och män på olika nivåer inom skolans värld är ett slående bevis för hur segt könsrollerna dröjer sig kvar i det svenska samhället. På lågstadiet arbetar nästan uteslutande kvinnor. På mellanstadiet börjar männen bli synliga, för att bli allt fler på högstadium och gymnasium. Men bland skolledarna är mansdominansen nästan total.

Detta förhållande måste brytas. Det är viktigt att eleverna får förebilder av bägge könen på alla stadier. Men särskilt viktigt är det, att elevernas första bild av en arbetsledare inte automatiskt kopplas till en man.

I utredningen om kvinnliga skolledare föreslogs en kvotering av skoldartjänsterna så att varannan ledig tjänst skulle reserveras för en kvinna och varannan för en man. På så vis skulle man få en förändring på lång sikt, samtidigt som man kunde bemöta eventuella anklagelser om att någon anställts enbart på grund av sitt kön.

Förslaget hade givna fördelar. Men efter jämställdhetslagens tillkomst finns det nu möjlighet att arbeta på ett sätt som snabbare leder fram till målet. Enligt lagen bör man nämligen sträva efter en lika fördelning på de olika tjänsterna. Det innebär att de allra flesta lediga skolledartjänsterna rätteligen borde tillsättas med kvinnor.

Utredningen visar skilda vägar för att stimulera intresset bland kvinnor för att söka skolledartjänster och för att öka deras möjligheter att få dem. Det är angeläget att dessa prövas ute i kommunerna.

Men om detta skall bli verklighet behövs det någon som ger stöd och råd i jämställdhetsarbetet. *Ett sätt att åstadkomma detta är att utse någon jämställdhetsansvarig vid varje länskolnämnd.*

Det gäller emellertid inte bara att få fram fler kvinnor som skolledare. Alla skolledare måste också få bättre kunskaper och ökad medvetenhet om vad jämställdhet innebär. Enligt skollagen och skolförordningen har skolledarna ansvar för att verka för jämställdhet. Självfallet måste de då få lära sig hur man skall gå till väga.

Representationen inom utbildningsväsendet

Inom utbildningsväsendet finns en lång rad valda organ där den kvinnliga representationen är dålig: regionstyrelser, linjenämnder, institutionsstyrelser, SSA-råd, yrkesråd etc. Liksom när det gäller nomineringar till statliga organ bör den myndighet som utnämner ledamöter vid varje tillfälle begära förslag på en kvinnlig och en manlig representant så att man kan välja den person som tillhör det underrepresenterade könet.

Granskning av kurslitteratur ur jämställdhetsaspekt

Ingen systematisk granskning görs i dag av kurslitteratur vid högskolan. Ur jämställdhetsperspektiv vore en sådan granskning av intresse. Resultatet borde kunna leda till en ökad medvetenhet hos såväl lärare som studenter om könsdiskriminerande inslag i kurslitteratur och undervisning. Därför bör möjligheterna att genomföra en sådan systematisk genomgång av litteratur vid universitet och högskolor undersökas.

Benämningar av professorer

UHÄ bör vid benämningar av nya eller ledigförklarade professorer ta hänsyn till behovet av kunskap om kvinnors historia, speciella villkor och erfarenheter. När en ny professur utlyses i exempelvis litteratur, kan UHÄ ändra benämningen till litteraturhistoria med särskild inriktning på kvinnornas litteraturhistoria. Ett sådant tillvägagångssätt kan med fördel användas inom vissa teologiska ämnen, statsvetenskap, sociologi, medicin, psykologi, arbets- och civilrätt.

Jämställdhet inom högskolans tjänsteorganisation

Fördelningen av arbetsuppgifter mellan kvinnor och män inom högskolan tenderar att återskapa en könsmässigt snedfördelad yrkeshierarki såväl inom högskolan som i samhället i övrig.

Strategiskt i högskolan är att bryta den könsmässiga snedrekryteringen till lägre tjänster som assistent, amanuens och forskningsassistent. Dessa tjänster utgör nyckeltjänster i frågan om rekrytering och meritering av forskare. Bedömning av meriter vid tillsättning av dessa tjänster innehåller med nödvändighet subjektiva inslag. Detta inslag kan i dag på grund av det manliga perspektivets dominans i forskarvärlden riskera att systematiskt missgynna kvinnor i jämförelse med manliga sökande.

Hemställan

Med hänvisning till det ovan anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att jämställdhet bör ingå som obligatoriskt ämne i grundutbildning liksom vidare- och fortbildning av lärare och som integrerad del i den specialiserade ämnesutbildningen,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts om åtgärder för att minska snedrekryteringen till lågstadielärare,
3. att riksdagen uttalar att jämställdhetsansvarig utses vid varje länskolnämnd,
4. att riksdagen begär att regeringen undersöker möjligheterna av en systematisk genomgång av kurslitteraturen vid universitet och högskolor från jämställdhetssynpunkt,
5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om UHÄ:s benämning av professorer med hänsyn till jämställdhetsaspekten,
6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om tillsättning av tjänst vid lika formella meriter avseende underrepresenterat kön,
7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vikten av stimulans till olika myndigheter att vid utnämningar till olika organ bättre beakta den kvinnliga representationen.

Stockholm den 21 januari 1982

EVA WINTHER (fp)

KERSTIN ANÉR (fp)

KERSTIN EKMAN (fp)

GERTRUD HEDBERG (fp)

BONNIE BERNSTRÖM (fp)

BÖRJE STENSSON (fp)

MARIE NORDSTRÖM (fp)

MARGARETA ANDRÉN (fp)

BERTIL HANSSON (fp)

ERLING BAGER (fp)